

Muhu meesansambli külaskäik Klaipedasse

Päev enne jaanilaupäeva sai meie juhendaja Leedust kõne, kus kutsuti sügisel Klaipedasse esinema. Ürituse eesmärk oli näidata Eesti, Läti ja Leedu ühtsust läbi kultuuripeegli. On ju meie riikide iseseisvumus suhteliselt samased ja tore oleks taas kokku saada, et ühiselt meenutada möödunud ja seada tulevikuplaane.

Ega enne uskunudki, kui aeg käes. Jätsime kodusaareseljataha 17. septembri varahommikul ja jõudsime Klaipedasse päeva loojangul. Kuna meie bussijuht tegi kibedat sõitu, siis reisitüdimus ei jõudnudki peale tulla. Reisitselised olid siis meie laulu- ja muusikajuht Leena, kellele laululiselt sekundeerisid Meelis, Tarvi, Vello, Nikolai ja Märdi asendusliikmena Indrek. Bussirooli keeras meie teenekas bussijuht Raimond Nau.

Tee peal sahistasid meist üle pidevad vihmahood, mis Klaipedas veelgi tugevnesid. Vastas oli meil ürituse peakorraldaja, Klaipeda maakonna lätlaste ühingu "Atputa" direktor Gotfridas Tapinas. Peab ütleva, et oli tõesti mees nagu orkester. Teda jätkus igale poole.

Muidugi esimene mure oli kaugelttulnutel kõhud korralikult täis sööta. Siis mere äärde turismi baasi ööbima. No oli see alles mõnus nõukaegne ühiselamu koos tuuletõmbuse ja arhailise käimlaga. Tekkis niisugune nostalgiline tunne oma lähiminevikust, mida juba mitukümmend aastat tundnud pole. Kuna teekond oli olnud suhteliselt pikk, siis kobisime varsti koti peale. Hommikul meie organisatori poolt kohv ja võileivad ning olimegi valmis kultuurisündmustesse sukelduma. Kontsert pidi toimuma vanas kindluses, nagu aru saime. Laulsime oma peatuskohas hääled lahti ja esinemispaika. Õnneks oli meie bussis GPRS, mis siis kena eestikeelse naishäälega juhendas, kuhupoole bussinina keerata. Esinemispaik oli mere ääres kunagi toretsunud kindluse asemel, kus käisid arheoloogilised väljakaevamised.

Õnneks oli varikatus pea kohal, kuigi tuul lõõtsus koledal kombel. Esinejaid oli mitu bussitait. Meie jaoks põhitagija, kes meid ka antud üritusest osa võtma kutsus, oli Riia VEF-i kultuurimaja meesansambel. Selle ansambliga seovad meid juba pikaajalised sõprussidemed. Nad on ikka päris profid eesotsas oma

Pildi autor on Raimond Nau

juhendajaga, kelleks on Läti Muusikaakadeemia dotsent ja helilooja Vilnis Salaks. Veel olid Leedust ja Lätist rahvatantsijad, kes kergejalgselt ja nooruslikult omi rahvatantse esitasid. Huvitav oli Klaipeda noorte folklooriansambel oma puupillidega. Ka kandlemängijatest neide oli kena kuulata. Peeti päevakohaseid kõnesid, kus toonitati meie Balti riikide ühist saatust. Olid esindatud ka meie riigilipud, millele lisandus veel valge-punane-kollane lipp, mille päritolu oli meile algul teadmata. Korraldajad selgitasid aga, et need kolm värvi on võetud kõigi kolme riigi lippudest ja autoriteks olid endised represseeritud, kes selle lipu vanglas välja töötasid. Päevakohase kõnega esines ka Eesti Vabariigi aukonsul Leedus. Aukonsul leidis aega meiega juttu ajada. Kohal oli ka kohalik televisioon, kellele meie juhendaja andis põgusa intervjuu.

Meie esinemine läks vist päris hästi, kui aplausi järgi otsustada. Kõige paremini läks rahvale peale meie muhu laul „Vesiaa mees”, kus tormiliselt kaasa plaksutati. Arvan, et meie kava oli veidi omapärasem ja ka tundmatum kohalikule publikule, sellest siis ka mõnus kaasaelamine ja lillekimbud publikult. Kontserdi ajal oli vaheldumisi päikest ja tugevat vihma. Üks Läti härrasmees paugutas kolme riigi auks omatehtud kaurit, mis esialgu oma paugu valjusega rahva äragi ehmatas. Kokkuvõttes oli aga väga sümboolne ja päevakohane. Kontserdi lõpus anti igale kollektiivile uhke aukiri ja lilled, Baltimaade lipp

ja meie veel lisaks kaunid raamatud Leedu vaatamisväärsustest.

Peale kontserti otsustasime minna mereranda, mis jäi meie ööbimiskohast mõne kilomeetri kaugusele. Balti mere nii hiigelsuuri laineid ei olnud meist keegi varem näinud.

Õhtul korraldati meie ööbimispaigas bankett. Oli tõeliselt mõnus juttu puhuda, laualt midagi näksata ja iga riigi rahvusnapsu veidi degusteerida. Peab ütleva, et sellele üritusele puhus elu sisse ja hoidis kõrgel meie Meelise karmoshkamäng. Ta on selle ala võrratu virtuoos. Kohe kippus ka tantsuks, kus üks aktiivsemaid oli „pommitaja” ehk aupaukude laskja, nagu meie teda isekeskis kutsusime. Üheskoos pidasime ka uusi plaane. Läti meesansambel kutsus meid järgmisel suvel Peterburi valgete ööde kontserdist osa võtma, aga asjad vajavad veel arutamist ja konkretiseerimist.

Järgmisel hommikul algas korraldajatega jumalagajätt, viimased lehitused ja kujukõit.

Kokkuvõttes tahaksime tänada Muhu vallavalitsust, kes nagu alati pani meie üritusele õla alla. Tuge loodame saada ka Kultuurkapitalilt. Meie ansambli suurim tänu aga meie „tütrecesele” Leenale, tänu kelle hoolele ja vaevale me oma laulutükid suitsime omandada.

Võib öelda, et oli uhke tunne esindada oma väikese kollektiiviga meie Muhu saart - maapealset paradisi ja tervet Eestimaad ning viia meie rahvuskultuuri oma sõpradele.

Indrek Külaseema külast

Nii uhke pidu olli!

Valla aastapäevapeole jagus rohkesti kiidusõnu. Siin on üks neist:

No nii uhket pidu põle enne peetud! Jõudsime kohale ikka enne seitset ja see esmane pilk saali oli vapustavalt kena - see oli nagu tipprestoran! Lauad kaetud kriitvalgete linadega, joogiklaasid laudadel.

Neid oli vist seitse roositud tekki otse seinal mustal taustal, selle kõrval umbes meetrise läbimõõduga punutud vitstest naiste preesi kujutis kuue punase silmaga, mille moodustasid punased pihlakobarad. Neid preese rippus igal seinal. Laudadel oli küünlakaunistus ka punastest pihlamarjadest. Selle autor oli **Reine Väli**.

Uksel ulatasid noored ettekandjad klaasi shampusega, millega sai tervitada vallavanemat ja volikogu esimeest. Järgnesid sõnavõttud ja tervitused.

Isetegevuskavas astusid üles lasteaid, koolilapsed, valla kõik taidluskollektiivid, Külaseema külaselts ja Ivo Linna koos Mihkel Mereäärega.

Ja siis oli kõigil võimalik oma käega sööginurgast võtta Pädaste Aleksandri restorani peakoka **Peeter Piheli** meeskonnaga valmistatud nii külma lauasuupisteid kui suurepäraseid sooje praade. Salatiteks oli kartulisalat, pastaroor, lihasalat, värskete ürtide salat, marineeritud seened, kurgid ja ürdivõid. Leibade valik oli suur, sealhulgas nende kuulsad õhikud, mida pealinnas väga nõutakse. Kokkuvõttes suureparane maitseelamus.

Järgnes hiiglasuure tordi sissetoomine ja kõigile jaotamine. Lõpuks kohv. Kuidas oleks tahtnud kõikide poolt ütelda Peeter Pihelile suur aitäh kogu teeninduse eest!

Nüüd järgnes tants **Ivo Linna** laulu saatel ja **Mihkli** pillilugude järgi. Imre oli kirjutanud ühe laulu Muhumaale, mille nad esitasid koos Ivoga. Ta tuletas meelde, et tema vanaema venna (Kask, Vasseli) poolt oli ka ilus Muhu laul “Kui vaadata siniste merede poole...”, mida lauldakse koosviibimistel siiani.

Kogu eeskava lõppes ühislauluga “See oo väike Muhu...”.

Nuudi Inna

Liiva raamatukogus peeti juubelit

Muhulaste jaoks on tänane lugemisaasta erilise tähtsusega. Just tänavu möödub 100 aastat esimese raamatukogu avamisest Muhus. Sel puhul peeti 24. septembril Liival maha ka üks pisike juubelipidu.

Üritus Muhu lasteaia saalis algas Liiva raamatukogu töötaja Erika Pintsli lühikese avakõnega. Seejärel sai kuulata lasteaialaste ja Muhu põhikooli õpilaste esinemist. Lapsi juhendas Leena Peegel.

Esimene pikem ettekanne oli kirjandusmuuseumi töötajalt Marin Laagilt teemal „Mida luges Juhan Smuul“. Teine ettekanne oli Helve Saartokilt, milleks oli pikk ja sisukas uurimus raamatukogude ajaloost Muhus. Erika Pints andis põhjaliku ülevaate Liiva Raamatukogu tegevusest aastatel 1995-2010.

Ettekannetele järgnesid Erika lilled ja tänuõnad raamatukogu tegevuse toetajatele, koostööpartneritele ja endistele raamatukogutöötajatele. Mälestati ka neid endisi tublisid raamatukogutöötajaid, kes tänaseks meie hulgast lahkunud on.

Pidulikule osale järgnes kohvilaud raamatukogus. Seal-samas sai tutvuda ka kahe väljapanekuga. Üks neist oli Helve Saartoki „Piiri ja Liiva Raamatukogu kroonika“ ja teine hõlmas muhulaste loomingu.

Ürituse kordamineku eest palus Erika tänada kõiki osavõtjaid ja abivalmis koostööpartnereid. Samuti kuuluvad ta tänuõnad Eesti Kultuurkapitalile, kes üritust rahaliselt toetas. Suur aitäh Erika poolt kõigile raamatukogu lugejatele ja arvutikasutajatele ning ka neile, kes raamatukogu tema juubeli puhul heade soovidega meeles pidasid.

Irena Tarvis

Tule tutvul!

Liiva Raamatukogus on tutvumiseks-vaatamiseks väljas Helve Saartoki poolt koostatud "Piiri raamatukogu kroonika".

Raamatukogus on ka näitus "Muhust ja muhulastelt - kirjarahva loomingu".

Piiri raamatukogu ajaloost

Piiri raamatukogu passis on raamatukogu asutamise ajaks märgitud 1926. aasta. Kuid ka varem on Piiri raamatukogu piirkonnas tegutsenud raamatukogud. Ajalehes Saarlane ilmus 1905. aasta 18. jaanuaril kirjutis raamatukogu avamise kavatsuse kohta. *Muhu-Suurewalla wolikogu on otsuseks teinud kohalises wallamajas raamatukogu ja lugemistuba awada ja määrata seks otstarbeks walla summadest 65 rubla.* Kas raamatukogu ka töötas, selle kohta kirjalikud andmed puuduvad.

Eduard Vilde nimelise Tallinna Pedagoogilise Instituudi raamatukogunduse õppejõud Kaljo Veskimägi on uurinud Eesti raamatukogude ajalugu. Tema kirjast loeme: *Andmete põhjal, mis mul on, tegutses Muhumaal Muhu-Suuremõisa valla raamatukogu. Muhu-Suuremõisa v. Asutatud 1910. See raamatukogu esineb omaaegsetes raamatukogude nimekirjades 1910 – 1914. Need nimekirjad avaldatud ei ole, säilitatakse NSVL Riiklikus Ajaloo Keskarhiivis Leningradis.*

Piiri raamatukogu olemasolu mäletavad mõned kohalikud elanikud. Tuntud kodu-uurija Vassili Randmets (1900 – 1984) meenutas, et tema kooliajal (see võis olla aastail 1910 – 1915) oli Piiril raamatukogu. See asus arvatavasti vallamajas. Piiri küla elanik Vassili Vaga (1907 – 1989) käis kooli ajal raamatukogus, mis asus vanas vallamajas. Täpset aega ta ei teadnud, kuid see võis olla aastatel 1917 – 1922. Hiljem asus raamatukogu Valknale kuuluvas majas.

1926. aastast alates asus raamatukogu Piiri Algkooli ühes ruumis. Selle aja kohta on võimalik rohkem teada saada, sest on säilinud raamatukogu aruanded ja mõned muud dokumendid. Saame teada, kui suur oli raamatufond, palju käis külastajaid ja mitu raamatut aasta jooksul laenuutati. Raamatukogu oli avatud üks kord nädalas korraga kaks tundi.

Kaks aastat töötas raamatukogu juhatajana Piiri kooli juhataja Anton Sirp (1888 – 1944). 1928/29. õppeaastast alates võttis raamatukogu juhataja kohustused üle teine Piiri kooli õpetaja Aleksander Paas (1882 – 1967). Sõja ajal paigutati kooli vene ja ukraina sõjapõgenikud. Pärast sõda alustas raamatukogu tööd 6. mail 1945. aastal. Aleksander Paas, kes oli nüüd kooli juhataja, kutsus enda asemele raamatukogusse tööle Aliide-Marie Vaga, kes töötas sellel kohal 1. septembrini 1945.

Järgmiseks raamatukogu asukohaks sai vallamaja. Raamatukogusse tuli tööle Aino Ausmeel (sünd. 1927). Tema kirjast loeme: *Tol ajal asus Piiri raamatukogu Piiri kooli väiksemas majas. See oli kooliklass ja raamatukogu omad olid seal ainult kaks raamatukappi raamatutega. Tihti peale, laenuutama minnes, leidsin needapid lahtiste ustega, sest koolipoisid olid siis sama teovõimsad ja uudishimulikud kui nad on seda praegugi. Lahtioleku aeg oli siis väga lühike, peale tunde, ainuke pikem tööpäev oli pühapäev. Järgmiseks raamatukogu asukohaks sai Piiri külanõukogu üks ruumidest. Seal asus raamatukogu väga lühikest aega, vist ainult ühe*

talve. Hiljem saime Piiri rahvamajaga kasutamiseks ühised ruumid jällegi Piiri koolimajas (endine Muhu vallamaja Piiril). Raamatukogu kasutada oli peamiselt kaks ruumi. Esimene ruum oli mõeldud näitliku agitatsiooni otstarbeks, raamatute tutvustamiseks. Teine ruum oli raamatute hoidmiseks ja laenuvusruumiks, sääl oli kaks kappi ja laud. ...Peamine oli vast ikkagi töö lugejatega. Selles töös olid raamatukogu juhatajal suureks abiks Muhu Keskkooli õpilased ja õpetajad. Raamatukogu lahtioleku aeg oli 6 tundi pluss 2 tundi raamatukogu sisest tööd. Selle kaheksa tunni sisse ei mahtunud kunagi see töö, mis oli vaja teha.

Aino Ausmeel töötas raamatukogus 9 aastat ja lõpetas töö 1954. aastal. 1954. aasta oktoobrist 1957. aasta oktoobrini vahetusid töötajad raamatukogus kolm korda. Piiril töötasid Saima Metsaalt, Juta Ling ja Ilmi Nõu. 1956. aastal kolis raamatukogu vanast vallamajast Ühenduse kolhoosi kontorisse.

1957. aasta 1. oktoobrist asus Piiri raamatukogu juhatajana tööle Mari Saarik (Alt, s. 1938). Mari Alt meenutas, et väga tähtis oli raamatute propageerimine massiürituste ja näitliku agitatsiooni kaudu. Koos rahvamaja juhatajaga korraldati kirjandusõhtuid, raamatuballe ja muid üritusi. Kuna raamatukogu juhataja oli ise hea isetegevuslane, tuli see kasuks ürituste korraldamisel. Raamatukogu juures töötas raamatuseõprade ring.

Helve Saartok

Jutu teine pool ilmub novembri Muhulases.

Muhu taidlejad Rocca al Mares

Algus lk 1.

Kultuuriprogrammi pakkusime muuseumi Jüri-Jaagu talukompleksis, mis avati 1996. aastal ja kuhu kuuluvad Muhu saarelt pärit Mõegaküla Jüri-Jaagu rehielamu, Rootsivere Salu-Andruse ait, Lepiku Mihkli laut, Külasepa Marjavälja õuekööök ja Mäla Pärdi köök-saun-kelder.

Kohale jõudes panime küla-platsile üles müügiläti, kus lisaks koduleiva, mee ja käsitöö müügile tutvustasid Helju Murd ja Velli Saabas pättide tikkimist ja tallutamist. Jaana Palu aga tutvustas Muhu saare turismi- ja puhkusevõimalusi ning jagas soovijatele

sellekohast reklaammaterjali. Külaväljaku teises servas tutvustas Muhu meeste puutöönippe Aivo Kabur. Keskkel kohal toimus aga kontsert, mille juhatas sisse vallavanem Raido Liitmäe ja mida vedas kõigile tuntud laulumees, nüüdseks juba pikka aega Muhu elanik Ivo Linna.

Kordamööda said esinemisõiguse tantsurühmad Mall Noormetsa ja Anne Keerdi juhendamisel ja lauljad Leena Peegli juhtimisel ning Külasepa kapell. Vahepaladena kõlasid kaunid Muhu laulud Mihkel Mereäär ja Ivo Linna esituses. Pärast kontserti said kõik soovijad ka ise tantsumurul jalga

keerutada. Enne mereäärsele kiigeplatsile suundumist tänasid muhulased toreda päeva võimaluse eest muuseumi esindajat Piret Järvanit ja teisi abilisi.

Pidu lõppes lõkke ja endisaegsete seltskonnatantsudega kiigeplatsil, misjärel oligi aeg koju tagasi sõita. Loodame, et see ei jää meie kollektiividele ainukeseks ja viimaseks esinemiseks Rocca al Mare Vabaõhumuuseumis.

Uute ja meeldivate kohtumisteni tulevikus.

Täname kõiki, kes selle reisi toimumise heaks öla alla panid!

Reet Hobustkoppel

Mitte loosungid, vaid usaldus ja koostöö

Valla sünnipäevapeo eel peeti koolisaalis väarikat konverentsi.

Bruno Pao meenutas, kuidas Muhu arengunõukogu Jaan Kesküla isikus teda kirjatöömehetajaks kutsus ja mis sellest välja tuli. Parteisisid Muhus ei olnud, aga opositsioon oli olemas – nimelt tegelesid rohelised suurtootmise tagajärgedega. Kogu tegevus oli väga elav, kõik tulid talgutele ja korrastustöödele rõdumuga kaasa. Viimane valitud külanõukogu tegutses vallavolikogu ülesannetes ja endised nõukogude ametnikud töötasid uues vaimusess. Sõbralikus meeleolus elati nõukogude aja lõpus, isegi piirivalvurid kutsusid B. Pao rääkima, mis asi see Eesti Vabariik on olnud. Enne, kui vald tehti, olid Muhus külavanemad valitud. Lootusrikas aeg käis sammu taluseadusega, esimesed arengukavad koostati veel IME – Isemajandava Eesti tuultes. Muhu vald ja Kuressaare linn said kätte omavalitsuse staatuse kõige varem - Eesti taasiseseisvus alles järgmise aasta augustis.

Anne Auväärt rääkis valla sünnist kultuuripoleelt nähtuna: Hellamaa kultuurimaja täiesti kogenematu juhataja pidi maja üles vuntsima, et vallaasutamise dokumentid pidulikult vastu võtta. Taidluskava oli Linda Otsa juhatamisel rahvuslik ja muhupärane. Oma kultuuritöö teedelt Muhus tõi Anne näiteid Muhu lipu sisseõnnistamisest, taidlejate ringreisidelt Euroopasse ja sealsete gruppide vastukülaskäikudest, kus teinekord oli oht külalised nälgagi jätta, sest poed olid tühjad - aga kodudest saadi midagi ikka lauale. Hea sõnaga tunnustas Anne ka Helga Pallast, tänu kelle energiale välisreisid üldse teoks said (Helga käis Moskvaski ära). Samuti märkis ettekandja Tallinna muhulaste ja Soome sõprusvaldade suurt toetust. Ka Juu Jääb oli esialgu koostöö saare taidlejatega. Jõuluüritused, näitemängud ja päkapikumaad olid väga populaarsed. Oma jutud kokkuvõtteks jagas Anne laululehed, kus peal Irena Tarvise loodud aastapäevalaul, mis kõrval ära trükitud, ja pani kuulajad kaasa laulma.

Aadu Keskpaik võttis luubi alla valla ja ettevõtjate suhted 90. aastate alguses ja eelmisel valimis- perioodil. 90ndatel sai põhiliseks Kuivastu hotelli majandamine, turismi peaaegu ei olnud. Vald tegi katse luua turismiettevõtet. 2005 oli pilt teine, tegutses Muhu Turis-

miassotsiatsioon, kellega koos pandi kokku valla turismiarengukava. Viida- ja sildiprojektid, info- tahvlid, jalgrattamarsruudid said samuti koostöös paika, valla kulul avati turismiinfo punkt. Aadu märkis, et kui mõlemal pool on tõsine tahe, usaldus ja valla poolt avatus, kannab koostöö vilja.

Kohvipausi järel tutvustas **Eda Maripuu** Liisu Lehari uurimust (Eda poolsete täiendustega), mis põhineb intervjuudel Helju Auväärti ja Bruno Paoga. Meenutustekroonika pakkus kuulajaile palju äratundmisrõõmu. 1988 ütles Ants Tammeleht välja, et Muhu võiks saada mahepõllunduse piirkonnaks. Soomlaste abi märkisid teisedki (esimene arvuti, puhastusseadmed, tuletõrjeauto, koolibuss). Kalanduse tegelikkus langust ei osanud siis keegi uneski näha. Kehvas seisus olid Kuivastu kõrts, Pädaste mõis ja Tamme koolimaja, mida taheti hakata arendama. Eda ütles kuulajaile, et vaatab üsna himukalt kõrtsi poole, kus saaks hoida ja näidata hulka „muinas- kola“. Kütusekriisi ajal kõneldi piirituse tootmisest, juttu olnud ka oma laevakompaniist. 1993 läks käiku hooldekodu, 1994 spordihall, mis ettekandja arvates oli tõeline ime. Valla taastamisdokumente peetakse Koguva vabaduskirjaga sama oluliseks.

Konverentsi lõpetas nn vabakava, kus vallavanem Raido Liitmäe palus meenutama kohalolnud (kunagisi) tegijaid ja juhte. Kuulajatega jagas mõtteid **Heino Palu**, kes oli Muhu vallavanemaks kuni 1999. aastani. Pikka aega kalanduses töötanud mehena pidi ta nägema Muhu kalatööstuse langust; Seanninale aidati kaks korda veel jalad alla, aga ikka vajus tööstus kokku. Heino Palu tões, et rahade otsimine läks kergemaks, kui loodi omavalitsuste liit. Tema arvates on Muhus viimase aja oluliseks sammuks see, kui keskküte viidi üle hakkepuidule ja vanad katlad välja vahetati. Tsentraalkütet ei ole paljudes kohtades enam säilinud.

Jaan Kesküla jutust jäi kõlma märksõna „usaldus“: enamasti on vallavalitsust ja -volikogu usaldatud, mistõttu areng ongi võimalik olnud. Uus põlvkond on peale kasvanud, aga praegu neid kodus ei ole – neil on kiire. Jaan avaldas lootust, et noored varsti tulevad ja jätkavad alustatud tööd.

Ain Saaremäel kiitis meeskonnatööd, mis talle erinevates vallaametites tuge andsid. Ta

märkis ära, et valla ajaleht ilmus juba enne valla loomist ja see on senini väärtus omaette (aitäh kirjutajatest muhulastele!). Proosalisem, aga hädavajalik oli avaliku WC avamine Liiva kaupluse juures. Esimene sõprusleping sõlmiti Utajärviga 14. oktoobril 1990 ja just soomlaste abi aitas enesekindlust saada. Kõige raskem protsess oli Hellamaa algkooli sulgemine, kui selgus, et soomlastel käsil just samad probleemid ja asju sai koos arutada. (*Utajärvi esindus on muhulastel külas k.a oktoobri keskel.*)

Tiit Peedu, praegune Emmaste vallavanem, rõhutas, et riik peaks valdu rohkem kuulama. 1939 liideti kaks Muhu valda, aga ega Hellamaa rahvas ei kipu eriti Piirile ega vastupidi. Seda tuleks haldusreformi igatsejal silmas pidada. Tiit ütles,

et nii palju isetegevust nagu Muhus on suisa ime. Emmaste on küll uhke ja rikas vald, aga see rikkus väljendub hoonetes, mis kõik tahavad ülalpidamist – pidulikel puhkudel puudub isetegevus. Ka Tiit kiitis head meeskonnatööd Muhus.

Lõpetuseks andis praegune vallavanem **Raido Liitmäe** muuseumile üle valla algusaastate dokumente, et alustada valla ajaloo paremat talletamist.

Koolimaja oli õhtuse peo eel laudadest ja toolidest tühi, lapsed olid saanud valla aastapäeva puhul kingituseks matkamise päeva ja ka ilm soosis neid ettevõtmisi omalt poolt. Kooli seintel aga saab veel vaadata muuseumi koostatud pildinäitust muhulaste elust ja tegemistest nende 20 viimase aasta jooksul.

Märkmeid tegi **Anu Pallas**

Valla aastapäevalaul

Viie voasta eest, kui meite vald akkas viieteistme voastaseks soama, elistas moole ühepäeva Anne Auväärt, kes sedaegu valdas kultuuritööd kamandas. Taal olli sõuke tahtmine, et äkist ma kirjutaksi vallavalitsuse tööd ja toemetamised puhas laulu sisse. Nüid, nädalipäevad enne seda, kut vald kahekümnevoastaseks sai, elistas Anne moole jälle ja uuris, et kas soaks sellele laulule järke koa. Sii ta siis nüid oo!

MUHUVALD 20

Kakskümmend aastat tagasi asjalood ollid sedasi - Räime Jüri kätte võttis Muhu valda looma tõttis. Tulevik näis uhke, äge avapidu olli vägev! Vaikselts kõima löödi rattad, ehitajaid aeti takka, spordihall et valmis saaks ja vanadele pansionaat. Elu kulges ülesmäge, kuid ei jätkund kõigil väge. Viis raske haigus ajapikku vallajuhi igavikku. Talinast üht meest küll teati, vallavanemaks kes seati - Paistu Heinu koju veeti tetta üksi õigeks peeti. Kaasa tõi ta palju mõtteid, uusi juhtimise võtteid. Küll ta müttas, küll ta tegi, ehkki raske veetav regi. Kuid kord pärast valimisi Isamaa löi kaardid segi. Vallavanemaks siis sai nooruke, kuid tubli Ain. Jätkas sealt, kust enim vaja, sai valmis uhke koolimaja. Siis kui omal raha nappis, riikki ruttu tõttas appi. Päevakeskus, külakeskus turvakodu, noortekeskus - kõik oo oksed lahti teinud. Muhu vald oo palju näinud!

Siis tõmmatud sai vahejonn kui loodi meil koalitsioon. Kes oma suure luuaga siin kukkus platsi pühkima. Mandrilt toodi vallavanam, arvati, Tiit teistest param. Siis kui riieldud said riidud leiti esimene viiul. Peeti uhke koostöö matus, võimu võtsid Sõltumatud. Elu veeres oma rada hakati taas ehitama. Paika pandi nurgakivi ja uue hooldekodu nimi. Käis valimistel jälle pauk ja valitsuses tekkis auk! „Auk“ see sasis kõigil tukka, rahvaga aas suhted ukka. Siis Raido kamandati rooli, vanker kraavist välja toodi. Teiste valdadega mestis Faciole tuul alla tehti. Aastaid veelgi mööda läinud, vald veel palju rohkem näinud!

Viie voasta pärast läheb siitkohast edasi...

Irena Tarvis

PS: Pidul olli lauldud seda selle viisi pial, et "Mina elan Muhu saarel ja seal Liiva kõrtsi juures." Aga sama kenaste tuleb välja kui laulda "Muhu saare mullapinna" viisi pial. Midast just keegid paramini oskab.

Vassili Randmetsa mõtteid

Tänavu juunis möödus 110 aastat Linnuse Mihkli-Jaagult pärit Vassili Randmetsa sünnist, kes oma 84 eluaasta jooksul jõudis nii mõndagi kodusaare ja selle rahva heaks teha.

Kuigi Muhus asutati muuseum Juhan Smuuli kodutalus alles 1973. aastal, oli kolme muhu mehe peas mõte muuseumist juba aastakümneid varem. Need kolm meest olid Madis Küla-Nurmik, Vassili Kolk ja Vassili Randmets. Kaks esimest ei näinud oma unistuse täitumist. Vassili Randmetsal oli aga võimalus muuseumit külastada ja pärast tema surma jõudsid tema kogutud materjalid muuseumisse. Ka Vassili Kolga kogutud materjale on olnud nii palju, et need on muuseumisse mitmes jaos toodud. Kaks Vassilit olid peaaegu ühealised ja, nagu öeldud, sidus mehi ühine eesmärk, aga sellega nende sarnasus ka piirdus. Vassili Kolga haridus piirdus ministeeriumikooliga, Vassili Randmetsal oli aga kaks akadeemilist kraadi ja õpingud filosoofiateaduskonnas jäid pooleli. Kui aga kahest mehest järele jäänud pabereid vaadata, siis võiks pigem vastupidist arvata. Vassili Kolga puhul torkab silma läbimõeldus ja süsteemsus nii tema tegemistes kui mõtete vormistamisel. Vassili Randmetsa mõtted ja viis, kuidas need on jäädvustatud, ei jäta muljet just arenenud mõtetegevusest. Sellest hoolimata on mõlema mehe poolt kirja pandud materjalid hindamatu väärtusega. Vassili Randmets on üles kirjutanud paljude muhulaste suust kuuldu, kogunud muhu rahvaluulet ja muud pärimuslikku materjali.

Eesti avalikkuse tähelepanu kõiitis Randmets kultuuritegelaste juubelitel, kus ta muhumännalise vatiga andis neile tervituseks muhu kadakast kepi. Vassili Randmets on oma panuse andnud ka keeleuuen-dusse ja tema tuletatud ja ka kasutusele võetud on sõna „manukas”. Vassili Randmetsa väitel olevat muide ka mõiste „eesti rahvas” pärit Muhust. Selle olevat välja mõelnud köster Freundlich. Käibesse läks see teatavasti „Perno Postimehe” kaudu, mille korrespondent Freundlich oli.

Allpool avaldatud mõtteterad on Vassili Randmets 1964. aastal pealkirjastanud „Aiandus aabit-sana”, aga otseselt aiandusest on 54 teesi koondatud käsikirjas juttu suhteliselt vähe. Põhiliselt on tegu Randmetsa elukreedoga üldse, kuigi, nagu juba eespool öeldud, ei

ole tuumakad mõtted just särava sulega kirja pandud. Autori väljendus- ja kirjaviis on jäetud muutmata, sest seeläbi tuleb paremini esile Vassili Randmetsa ere isikupära.

Eda Maripuu

Aiandus aabits

Igaüks kõneleb, püüab omale õigust nõuda. Käesolevas kirjutises seda ei taotle, aga püütakse oma vigu välja tuua ja teistele seda silme ette seada, et nad teaksid neist pahedest ja vähem saadavatest tulukusest rohkem omale head meelt luua ja ühes sellega siis rahvamajandusele rohkem tulukust anda ja kõiki kõrvalolevaid naabreid, oma tuttavaid kui ka kaugel asuvaid võhivõõraid inimesi oma rikkusest ka nendele anda, ükskõik, mis näol, kas toorelt, küpsetatult või konserveeritult.

1. Sinu töö, mis sa teed ja õigel ajal ja kõigiti õieti teed ja selle kordaminekusse usud, siis see on kõik sinu töö ja vaeva puhas kuld aga saak on sinu töö kasu.

2. Kas kasu sa sest said sageli küsitakse. Kõiki asju pärast ei tehta.

3a. Mesilane ei salli laiska ja ahnet inimest.

3b. Kas on sinu sulissõprade suveks pesitamise kohad korraldatud ja talvised söödakastid ja söödavarud valmis, et neid õigeaegselt kohale panna.

4. Ära tee omale nuhtlust sellega, et sa kasvatad õunapuid ja korjad õunapuudelt õunu, aga selleks õuna hoidlaruumi ei ole, kus sa õunu säilitad ja hoiad ja kus sa neid pakid kui sul neid müüma jaoks ka *jatkub* kasvama ja olema!...

5. Ja pakkimise materjal (paber, kastid, naelad) peavad olema alati võtta ja seda veel käepäraselt.

6. Kui sul on *ajas* ka üks mitte sobiv, vähe kandev ja alaväärtuslik viljapuu, siis sellega on see maakoht kinni ja 10 head puud ootavad istutamist, aga ei ole kohta. Nii on ka elus inimestega ametis.

7. Selleks, et inimene oma ala hästi tunneks ja eriti veel selle kohta, mis ta silmapilgul teeb, peab palju lugema vastava ala teaduslikku kirjandust, siis praktikas teiste käest otsima ja oma katsetused veel peale selle.

8. See, kes on arvamisel, et ta kõik teab, ei tea veel mitte midagi.

9. Aianduse ja mesinduse töö juures teadlik ja tähelepanelik

töötaja on looduse suur õpilane, ta *õppib* alati ja igast tööst ja võttest uusi kogemusi ja rikkalikke teadmisi, sellepärast tuleb võimalikult alati kõik kui võimalik iseendal oma töö ära teha!.../

10. Töö kiiruseks ja õnnestumiseks on mõnikord teise abi väga soodus ja kasulik asjale endale (mesilaspesa läbivaatusel) jne

11. Ükski töö ei ole raske kui selle juures on oskus ja vilumus.

12. Töö on see, millega inimene kirjutab oma eluloo.

13. Teisele tehtud abi eest, ära looda ega ära *tahtig* väga suurt tänu, aga pea ise meeles, et seda asja aitasid teha ja sinu heatahtlik abivalmis olek see kroonib juba iseendast sind ja see kuulsus levib ja ulatub kaugele sinu au üleval pidama.

14. Sa ei tohi olla ühepäeva-peremees

15. Sa pead olema bonus pater familias (hea pereisa – E.M.)

16. Sa pead igal pool kaitsma ja hoidma kõiki loodusvarasid kõiki kive, aedu maastikku ja iseäranis ilu ja elavat loodust, koduloomi, puid jne

17. Kas sa tahad, et keegi sinu elutöö ära lõhuks? Ei taha? No vaata siis, et sa esivanemate ja teiste poolt tehtud tööd ära ei lõhuks, ja ära ei hävitaks, vaid et sa kõigiti eeltehtute töö alles hoiad seda kaitsed ja ilustad, täiustad ja kaunistad ja majanduslikult seda hästi kasutat ja sageli kui seda ei kasuta, siis jäägu see silmale ajaloo mõõdupuuks.

18. Tuisaku või tormaku, aga elu läheb ikka edasi.

19. Kõik võivad sinust lühemaks või pikemaks ajaks eemale minna ja sind unustada aga sinu köht ei unusta sind ialgi.

20. Mõne silmad avanevad alles siis kui vaadatavat asja enam näha ei ole.

21. Ei maksa ahne olla. Ahnus ajab mõnegi mehe auku.

22. Ebaõige asi ilma arstimata ei aita.

23. Kas Sinu aed on tuule eest kaitsitud.

24. Püüa teha vastavad tööd sobiva ilmaga. Mesilased vaata vaikselt sooja ilmaga, kaalikad ja kapsad istuta vaikselt vihmasel ilmaga. Hein pane kokku kuiva ilmaga. Looduse ilma vastu püüa vähem aega võidelda. Kasuta aega. Carpe diem.

26. Hoolitse selle eest, et sinu ajas oleks alati noorte viljapuude järelkasv

25. See on vilets inimene, kes mõtleb aina oma heaolule

27. Kogu oma eluaeg sa pead tööga võitu ajama aga nii, et sa omas töös ikka võitjaks jääd.

28. Nänn: Tuleb alati kelluga võitu ajada

29. Ära looda, et vanuselus sinu eest keegi hoolt kannab kui sa ise seda kanda ei jaksa, sellepärast hoiu oma tervist ja ole reipas surmani.

30. Kui sa midagit soovid teha, siis mõtle ja aruta omas peas see enne igakülselt ja hästi läbi, siis küsi mõnelt selle ala oskajalt ka veel aru ja siis otsusta eneses uuesti.

31. Iga algus on raske, raskused sa võidad töös ja praktikas ja sa saavutad võidu armastusega selle tehtava töö vastu.

32. Lõvisid meie maal ei ole, kelle eest eemale tuleb hoida, aga hoiu eemale halbade inimestest.

33. Inimene ei ela mitte ainult iseenele, vaid ühiskonna ja kogu inimkonna heaolule

34. Elu läheb oma rada, kes tugev on, läheb edasi, kes nõrk, jääb alla.

35. Elutahe ja elujõud – need on, mis inimest elus edasi aitavad.

36. Jänes ja rebane on alati oma elu eest valvel. Ka inimene olgu alati elus ja töös valvel, et elu hästi õnnestuks.

37. Eksida on kerge ja lühikese ajaga suurt viga teha aga eksitust parandada nõuab palju aega ja ilmaasjata vaeva.

38. Igal asjal on piir (on teise maa piir, on kannatuse piir on tõstmise selja kondile piir, et mitte liiga teha endale ja teistele).

39. Igal asjal on ka kaks otsa

40. Iga asja tarvitamise ehk ära viskamise juures tuleb veel kord mõelda, kuhu see asi käesolevast paremini ja kasulikult tarvitada oleks

Iga asja ära viskamise eel tuleb mõelda kuhu saaks seda asja veel majanduslikult kasulikult ära tarvitada.

41. Ennem piskusest tööst kui suurest seisust

42. Söö toitvalt, nii et haigused sinust võitu ei saa. Parem on toitvat toitu osta, kui apteekidesse rohu eest raha maksta. Apteegist võib osta ainult jõurohtu, kalamaksaõli ja vitamiine jt

43. Kui inimene ära sureb, siis nähakse alles kui hea ta *olli*

44. Iga asja vastu on rohtu aga surma vastu ei ole rohtu.

45. Nii ühte moodi, nagu suust maha kukkunud

46. Sõrmekauplusest osta (võtta, varastada)

Järg lk 7.